

ETNIČKI INCIDENTI U VOJVODINI

Istraživanje predstavlja jednu nit u celom snopu projekata koji su tokom 2004. godine posvećeni povećanom broju i bar delimičnoj promeni vidova i sadržaja etničkih incidenata u Vojvodini. Kao takvo, ono je komplementarano različitim aktivnostima, poput okruglog stola na ovu temu koji je organizovan 10. juna 2004. u saradnji sa Fondacijom Friedrich Naumann u Novom Sadu, različitim cirkularnih saopštenja na osnovu materijala dobijenih preko press clippinga i različitih projekata praktičnog karaktera koji se ili neposredno tiču najnovijih etničkih incidenata u Vojvodini ili njihove veze sa opterećenjima prošlosti na ovom planu. Metodski je ovom istraživanju najbliže ono u kojem su avgusta 2004. godine stanovnici opštine Zrenjanin bili ispitivani o etničkim odnosima, nasilju na etničkoj osnovi, kao i o aktuelnoj i poželjnoj ulozi lokalne samouprave na planu prevencije i rešavanja etničkih incidenata.

Dok je istraživanje obavljeno u opštini Zrenjanin tretiralo jednu mirnu sredinu, istraživanje čiji se najvažniji rezultati sada sumarno predstavljaju izvedeno je u mestima gde je bilo najviše etničkih incidenata tokm 2004. godine ili koja su zbog nekih drugih razloga karakteristična za posamtranje ove pojave u njenoj razvijenoj formi. Ispitivanje je vršeno u Subotici, Tavankutu, Djurdjevu, Bačkoj Palanci, Temerinu i novosadskom predgradju Adice. Izbor mesta u kojima je vršeno prikupljanje podataka razumljiv je s obzirom na broj i strukturu etničkih incidenata koja je vidljiva iz drugih materijala postavljenih na ovom sajtu.

Pri prikupljanju podataka koristila su se gotovo isključivo open-ended pitanja, jedina pogodna da razbiju barijere straha i konformizma u svesti i u iskazima ispitanika. Pri vođenju razgovora se često dešavalo da se osnovni sadržaj odgovora menja tokom samog intervjua, što je postizano sukcesivnim postavljanjem pitanja o u osnovi istoj temi. Na taj način se dolazilo do istinitih obaveštenja.

Primena open-ended pitanja neminovno je vodila rasipanju odgovora, tako da se u nalazima često sreće kategorija »ostalalo«. Ovo se nije moglo izbeći. Osnovne frekvencije vezane za primenjeni uzorak kao i za nalaze istraživanja nalaze se u prezentaciji u PowerPointu koja senalazi na ovom sajtu. U ovom kratkom tekstu biće sađeto izloženi samo neki komentari nalazi.

Važno je naglasiti da primenjeni uzorak ne omogućuje pravljenje procena za stanovništvo Vojvodine u celini, kao ni za etničke zajednice u celini. Nalazi mogu da posluže za pravljenje procena o pripadnicima etničkih zajednica u mestima gde je izvedeno prikupljanjepodataka.

U Subotici su ispitivani etnički Hrvati, Madjari i Srbi , u Tavankutu Hrvati, u Djurdjevu Rusini i Srbi, u Bačkoj Palanci Slovaci i Srbi, u Temerinu Madjari i Srbi i u novosadskom predgrađu Adice Aškalijske.

Potrebno je da počnemo sa samokritikom. Ispitivanjem nije obuhvaćena vremenska dimenzija etničkih subjekata i incidenata, bez koje nema njihove pouzdane uzročne analize. Uopšte govoreći, ovo se može nadoknaditi korišćenjem materijala iz press clippinga iz prethodnih godina.

Ispitanici su nešto manje siromašni od prosečnih građana Srbije. Njih, kao i respondente u nizu drugih istraživanja, muče pre svega ekonomski problemi; oni su za dve trećine respondenata daleko najvažniji, a problemi etničkih odnosa u Vojvodini retko se javljaju u odgovorima kao najvažniji za ispitanike. Ispitanici svojom apsolutnom većinom¹ (52%) idealizuju Titovo doba kao "zlatno doba" u istoriji naše zemlje. Velika relativna većina njih (49%) misli da je obećavajući put razvoja naše zemlje napušten u vreme kada je Milošević preuzeo vlast ili u toku njegove vlade. Ostali odgovori na ovo pitanje veoma su raspršeni. Vreme Miloševićeve vlade kao najgore vreme u istoriji naše zemlje određuje 53% ispitanika. Ispitanici su egalitarni otprilike kao i građani Srbije koji su ispitivani u nizu drugih istraživanja na uzorcima verovatnoće. Njih 38% se na pitanje o poželjnom rasponu plata zalaže za jednake plate za sve zaposlene ili za plate u rasponu do 1 prema 3. Liberalni stav prema kojem razlike u zaradama ne bi trebalo ograničavati zastupa 32% ispitanika. U celini uzev, ispitanici su u velikoj meri egalitarno, ali i anti-miloševićevski, raspoloženi, i pre svega su zaokupljeni problemima preživljavanja u uslovima društvene tranzicije.

Zamoljeni da odrede položaj vlastite nacije u Vojvodini, položaj svoje nacije kao "dobar" ocenjuje 71% ispitanih Hrvata, 59,8% Madjara, 83,6 % Rusina, 69% Slovaka, 67,6% Srba, 66,7% Aškalijske. Diskriminaciju ili druge oblike ugrožavanja njihove nacionalne zajednice u Vojvodini primećuje 25,8% Hrvata, 29,9% Madjara, 9% Rusina, 10,3% Slovaka, 20,7% Srba i 26,6% Aškalijske.

Ali, stanje medjunacionalnih odnosa u opštini u kojoj žive ocenjuje kao dobro 64,5% a kao loše 32,3% Hrvata (u Subotici), 71,3% i 18,4% Madjara (u Subotici i Temerinu, sve dalje ide respektivno), 77,6 i 16,4% Rusina (Djurdjevo kod Žablja) , 79,3% i 10,3% Slovaka (Bačka Palanka) , 89,2% i 4,5% Srba (u nekoliko opština) i 80% prema 13,3% Aškalijske (Adice, Novi Sad).

Sledeće pitanje o pravima pripadnika nacionalnih manjina bilo je izuzetno formulisano u zatvorenom obliku, kako bi se omogućila kasnije dijahrona poredjenja. Formulacija je bila: "Pripadnici nekih nacionalnih manjina na području Vojvodine žale se na svoj položaj. Da li mislite da bi im trebalo pružiti neka nova, dodatna prava u odnosu na ona koja sada uživaju? Ponudjeni su odgovori: 1. nisam upoznat(a) sa ovim problemom 2. treba im obezbediti sva građanska prava 3. treba im obezbediti i posebna manjinska prava 4. već imaju i suviše prava 5. ostalo"

¹ Radi lakše preglednosti svi procentni poeni zaokruženi su na cele brojeve.

Mišljenje da pripadnicima manjina treba obezbediti posebna manjinska prava zastupa 32,3% ispitanih Hrvata, 19% Madjara, niko od Rusina, 10,3% Slovaka, 2,7% Srba i 20% Aškalija. Iz ovih nalaza vidi se da su pripadnici manjinskih zajednica veoma uplašeni. Oni su većinom u vreme ispitivanja bili spremni da se odreknu nacionalnih prava da bi zaštitili elementarna ljudska prava na život i imovinu.

Većina ispitanika, kao što se videlo, smatra da pripadnicima manjina treba obezbediti samo uobičajena građanska prava. Jedino je kod Hrvata više onih koji traže i manjinska prava, i inače garantovana našim zakonodavstvom i visokim međunarodnim normama, nego što se zadovoljavaju “pukim” građanskim pravima. S druge strane, mišljenje da manjine već imaju suviše prava zastupa 38,7% ispitanih Srba, ali i 1,1% Madjara, 9% Rusina, 6,9% Slovaka, i 6,7% Aškalija. Pripadnici manjina su više nego preplašeni. Kad neko kaže da mu ne trebaju prava koja ima, i koja se koriste decenijama, znači da je situacija u konkretnoj sredini loša.

Ispitanici mahom daju neistinite odgovore na pitanja o stanju međunacionalnih odnosa u Vojvodini i u njihovoj opštini. Oni ih apsolutnom većinom opisuju kao “dobre”, u Vojvodini u 58% slučajeva a u opštini gde ispitanik živi u 79% slučajeva. Neistinita je i većina odgovora na pitanje za koje slučajeve nasilja na etničkoj osnovi ispitanici znaju. Ovde njih samo 34% navodi takve slučajeve, a treba podsetiti da je ispitivanje vršeno baš u mestima gde je bilo najviše incidenata i gde su o njima izvesno obavešteni skoro svi odrasli stanovnici. Iza neistine se i ovde krije strah. Strah je sam po sebi važan nalaz, nezavisno od toga da li je činjenično osnovan. On, kad postoji, deluje kao činjenica, a u lošijim situacijama i kao jedan od katalizatora sukoba.

Upotreba indirektnih pitanja uveliko je probila barijeru neiskrenosti, straha i konformizma u odgovorima ispitanika. Na pitanje “Kako popraviti međunacionalne odnose?” samo 21% ispitanika odgovorilo je da su međunacionalni odnosi dobri i da ih ne treba popravljati. Videlo se da je na direktna pitanja 79% ispitanika reklo da su međunacionalni odnosi u njihovoj opštini dobri, a kada je u pitanju Pokrajina odgovarajući udeo je bio 58%. Prikazan način je jedan od načina kontrolisanja iskrenosti odgovora; već i puko poredjenje frekvencija, tj. konzistentnosti odgovora, upućuje na stvarno stanje međunacionalnih odnosa u Vojvodini.

U Vojvodini je sve prisutnija i teza o ugroženosti većinskih etničkih Srba. Na pitanje da li postoji ugroženost Srba u Vojvodini, odrečno je odgovorilo 58,4% ispitanih Hrvata, 43,7% Madjara, 55,2% Rusina, 55,2% Slovaka, 73,3% Aškalija i 38,8% ispitanih Srba. Kod onih pripadnika manjina koji nisu izričito porekli ugroženost Srba u Vojvodini vrlo čest je bio odgovor da o tome ne znaju ništa. Medju Srbima je njih 16,2% odgovorilo da su Srbi ugroženi samo u severnom delu Vojvodine, 17,1% da ugroženost Srba postoji, ali bez navodjenja njenog sadržaja, neki su se požalili da se traži poznavanje jezika sredine, što doživljavaju kao ugrožavanje, 9% ispitanika srpske nacionalnosti navelo je ostale vidove ugrožavanja itd. Ovi nalazi su veoma loši, mada još nisu dramatični. Treba podsetiti

da prema rezultatima cenzusa iz 2002. godine etnički Srbi sačinjavaju gotovo dve trećine stanovnika Vojvodine. I treba podsetiti da je strah, nezavisno od toga da li je činjenično osnovan, nešto što deluje kao činjenica koja pogoduje nastanku sukoba.

Na samom kraju upitnika postavljeno je pitanje “Šta da pripadnici drugih nacija promene u svom ponašanju da biste se Vi osećali prijatnije?”. Ovo je ključno pitanje i ono jasnije od onih neposredno formulisanih govori o stanju medjunacionalnih odnosa. Medju ispitanicima hrvatske nacionalnosti nema nijednog koji je potpuno zadovoljan medjunacionalnim odnosima (odnosno, bez zahteva da pripadnici većine u Pokrajini (Srbi) ili u opštini (Madjari) nešto promene). Veću tolerantnost pripadnika dva pomenuta etniciteta izričito traži čak 84% ispitanih Hrvata.

Ispitani Madjari u 32% smatraju da Srbi ne treba ništa da promene, a njih 37% traži da Srbi budu tolerantniji prema pripadnicima manjinskih nacionalnih zajednica (veliki broj odgovora je zbog svoje sadržinske raznovrsnosti morao biti razvrstan u kategoriju “ostali odgovori”). Primedbe na ponašanje Srba nema 66% Rusina, a zahtev za više tolerancije im upućuje njih 6%. Odgovarajuće procentne brojeke su kod Slovaka 41% i 21%, respektivno, a kod Aškalija 27% i 54%. Nalaz vezan za ispitanice Aškalije iz naselja Adice jeste dramatičan, kao što je dramatičan bio i njihov položaj marta 2004. kada ih je samo robusna akcija policije spasla masovnog linča. Kod ispitanih etničkih Srba 35% nema primedbi na ponašanje pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica, 11% smatra da su ovi obavezni da na javnim mestima govore jezikom etničke većine, a još 31% ispitanika srpske nacionalnosti kaže da pripadnici manjina traže više nego što im pripada. Nalazi su loši, iziskuju dalju analizu na osnovu prikupljene obimne gradje, novo ispitivanje posle internacionalizacije problema Vojvodine septembra 2004. pred Savetom Evrope, kao i razvijanje mehanizama za upravljanje krizom.